

KUNNIANOSOITUS PAULO FREIRELLE

Convergence. A Tribute to Paulo Freire. Volume XXXI (1998) 1 & 2.
ICAE

Paulo Freire (1921-1997) muistetaan ihmisen ja erityisesti köyhien ystävänä. Tämä tulee esiin, kun hänen ystävänsä kertovat yhteistyöstään Paulon kanssa ICAE:n kirjassa XXXI (1998) 1 & 2. Se on

lämmin kunnianosoitus 2.5.1997 edesmenneelle Paulo Freiren elämäntyölle. Muistelu ymmärrettävästi keskittyy Pauloon henkilönä, mutta hänen kasvatustieteelliset ansionsa ja teoriansa moninaisuus tulee muistelijoiden teksteissä kunnioittavasti ja kattavasti Freiren ajattelua ja elämänvaiheita kuvaavasti esille.

Julkaisun käsittelyssä törmää samaan ongelmaan kuin Daniel Schugurensky kirjoittaessaan palautetta Freiren tuotannosta. Hän toteaa, että on vaikeaa kirjoittaa lyhyesti Freirestä, koska hän on aina avoin uusille haasteille, uusille ideoille ja itsekritiikille sekä hänen tuotantonsa on niin moninaista. Julkaisussa tarkastellaan Freiren tunteneiden näkökulmasta hänen per-

soonallisuuttaan, elämänvaiheitaan ja näkemyksiään pedagogiikasta. Esipuhe on läheisimmän ihmisen eli Paulon vaimon Ana Marian kertomaa, jossa tulee esiin Freiren persoonallisuus. Ana Maria kertoo Paulon ihmisrakkaudesta, joka ilmeni katseessa, kosketuksessa ja kuuntelussa sekä herkkyydessä, älykkyydessä ja kunnioituksessa toisia kohtaan. Ana Maria kertoo, että Paulolla oli kyky keskustellessaan ihmisten kanssa kosketella heitä brasilialaisen kulttuurin tapaan vahvalla ja syvällä katseellaan ja pienillä käsillään ja kuunnella rauhallisesti sekä osoittaa huomiota heille.

Ana Marian sanomaa jatkaa Paula Allman sellaisen maailman luomisesta, missä on helpompi rakastaa. Paulo Freiren henkilöä kuvaa osuvasti hänen läheinen ja Suomessakin hyvin tunnettu yhteistyökumppaninsa Ira Shor. Hän muistelee Paulo Freirä heidän ensitapaamisestaan saamaansa kuolinuutiseen saakka. Ira Shorin kertomuksesta heijastuikin se syvä kunnianosoitus Freirä kohtaan, johon on helppo yhtyä täällä pohjan perukoillakin. Ira Shor kertoo päivästä 2.5.1997 ja sitä seuranneesta viikonlopusta, kun suru-uutinen oli tullut hänelle. Hän lopettaakin oman tekstinsä sanoihin “Lepää rauhassa, ystävä ja oppi-isä. Elämä loppui. Historia jatkuu.” Tässä kohtaa ei tämän kirjoittajakaan voi olla hellittämättä omia tunteitaan, sillä tunne oli surua, kun silmään pisti suomalaisessa päivälehdissä ollut harvinaiseksi jäänyt uutinen Freiren kuolemasta.

Paulo Freiren elämän taitekohtia yhteistyökumppaneiden silmin

Paula Allman johdantotekstissä tuo esiin Paulo Freiren uskon ihmisen mahdollisuuksiin luoda parempaa maailmaa. Maailman muuttaminen ei sinänsä ole kaiken keskipisteenä, vaan lähtökohtana on se, että ihmisillä on halu muuttaa maailmaa ja ymmärrys siitä, mitä pitää muuttaa sekä uskoa siihen, että ihmisillä on kollektiivista voimaa luoda inhimillinen kohtalo mieluummin kuin entinen epäinhimillinen. Paulo Freiren käsitteistössä käytäntö, praxis, on keskeinen ja käytännön elämän ja teorian yhteensovittaminen lähtökohtana. Tämä periaate oli koko hänen elämänsä johtolankana. Rakkauten ajatus ei häneltä näytä kadonneen kotimaansa Brasilian vallanpitäjien taholta kohtamiensa epäoikeudenmukaisuuksiensa keskellä.

Freiren elämäntyö oli maailmanlaajuinen. Etelä-Amerikan ohella erityisesti Afrikka on saanut häneltä paljon. Freiren ajatusten sopivuus Afrikkaan nähdään siinäkin, että hänellä itsellään oli kokemusta köyhyydestä, nälästä, sorrosta ja maanpaosta mutta toisaalta oli myös menestystä. Afrikassa Freiren saattoivat samaistua monet demokratia-aktivistit. Afrikkan osion kirjoittaja, nigerialais-syntyinen Prosper Godonoo, korostaa Paulon muistoa kirjoituksessaan. Hän toteaa, että Freiren filosofinen tuotanto on kuin rikas menuu, intelktuelli sosio-humaaninen resepti, josta afrikkalaiset opettajat ja tutkijat pääsivät nauttimaan monet suorana-

sesti ja monet epäsuorasti. Heille Paulo oli akateeminen ja ammatillinen oppi-isä, “isähahmo“, roolimalli ja harvinaislaatuinen kouluttaja.

Myös muut kirjoittajat käyvät Freiren elämän vaiheita läpi muistellen hänen toimintaansa Chilessä, kohtaamisiaan Kanadassa, Yhdysvalloissa, Euroopassa ja muissa paikoissa eri puolilla maailmaa. Lukiessa kertomuksia näistä tapaamisista tulee esiin persoonallinen ihminen, joka eli vahvasti toteuttaen johtoajatustaan rakkaudesta. Freiren läheinen ystävä Budd L Hall kertoo, kuinka hän alkoi kehua Pauloa ja hänen merkitystään Brasilialle ja Latinalaiselle Amerikalle, niin Paulo pyysi pitämään pienempää meteliä, jottei häirittäisi kanarialintuja. Julkaisuun koottu ystävien kertoma Paulo Freiren elämän vaiheista on erittäin hyödyllinen siksi, että tätä kautta lukijalle syntyy syvää ymmärrystä Freiren ajattelun perusteisiin. Näin voi ymmärtää myös syvällisemmin hänen kasvatuksellisen ajattelunsa maape-
rää.

Freiren pedagogiikan piirteitä

Marcela Gajardo vie kirjoituksessaan Paulo Freiren pedagogisen ajattelun juurille: “Kukaan ei kasvata ketään. Kukaan ei kasvata myöskään itseään. Ihmiset kasvattavat toisiaan keskenään, välillisesti maailman avulla.”

Paulo Freiren elämäntyö kulminoituu kasvatustieteilijänä yhteiskunnan hiljaisten,

sorrettujen ihmisten pariin. Tämä luonnollisesti nousee keskeiseksi yhteistyökumppaneidenkin kertomuksissa. Johdantoteksti tässä esillä olevassa kirjassa lähtee liikkeelle Paula Allmanin johdolla Suomessakin ilmeisesti parhaiten tunnetusta Freiren teoksesta "Pedagogy of the Oppressed". Johdannon otsikoksi on otettu Freiren ajattelua kattavasti kuvaava ajatus sellaisen maailman aikaansaamisesta, jossa on helpompi rakastaa. Paula Allman tiivistää johdannon Freiren ajatteluun maailmasta Freiren äidinkielen, portugalilain sanoin "menos feio, menos malvado, menos desumano" eli vähemmän rumuutta, vähemmän väkivaltaa ja vähemmän epäinhimillisyyttä. Allmanin ja Gajardon teksteissä tulevat esiin Freiren pedagogiset ydinasiat vuorovaikutuksellisuus ja conscientization-metodi. Daniel Schugurensky viittaa kirjoituksessaan samaan, mihin on törmännyt Suomessakin. Hän tuo esiin muutamia kriittisiä kohtia Freiren tuotannossa. Schugurenskyn mukaan eniten kritiikkiä aikaisemmat työt ovat saaneet kielestä. "Pedagogy of the Oppressed"-kirjaa on moitittu tyyliltään mm. vaikeaselkoiseksi, mahtailevaksi sekä snobbaavaksi. Joka tapauksessa selkeä lähtökohta on kritiikki "banking up", pankkiopetusta kohtaan, jossa opettaja on subjekti ja oppilas objekti, kun taas Freiren mukaan molempien tulee olla oppimisprosessissa subjekteja. Osin tähänkin liittyen Schugurensky sanoo monien mielestä Freiren olevan ristiriitainen ja hänen pedagogisen mallinsa epäsuoran. Näin siksi, että on mainittu, miten

koulutuksen sisältö ja suunta voi olla rajattu siihen, että opettaja ja oppilas ovat samoissa kengissä, kun opettajalla on päämääränä a priori kuten esimerkiksi kriittisen tietoisuuden kehitys. Tämä johtaa kritisoijien mielestä siihen, että Freiren mukaan opettaja ei saa tyrkyttää näkökulmiaan oppilaille, mutta Freire sanoo samalla, etteivät opettajat saa olla neutraalejaakaan.

Kirjoittajat korostavat Freiren merkitystä vapautuksen teologian alueella sekä naisten asian edistämisessä. Elizabeth Lange kirjoittaa Freiren suhteesta Marxiin ja kristinuskoon tuoden esiin Freiren todenneen mm. että "tapaamiseni Marxin kanssa eivät tarkoita, että lopettaisin tapaamiset Kristuksen kanssa". Kate Pritnhard Hughes kiittääkin Freiren ajattelua naisliikkeen kannalta. Jonkin verran on ollut suomalaisessa tulkinnassa ongelmia conscientization-käsitteen kääntämisessä. Kate Hughes lähtee käsitteen ymmärtämisessä tietoisuuden kasvamisesta ja tässä mielessä käytetty suomalainen vastine todellisuuden "tiedostamisen" termi saattaisi olla sopiva. Kirjoittajat tuovat esiin Freiren teoreettisen ajattelun moninaisuuden, mistä häntä onkin kritisoitu. Ajattelun juurista löytyy Emmanuel Mounier sekä yhteys vapautuksen teologian Gustavo Gutierreziin. Kuten kirjoittajat toteavat, Freiren ajattelussa on viisi keskeistä elementtiä eli personalismi, eksistentialismi, fenomenologia, marxismi ja kristinuskko.

Paulo Freiren

pedagogiikassa tärkeä asia on, miten opetuksessa käytetään valtaa. Hänelle demokratia oli lähtökohtana. Toisena oli teorian ja käytännön linkittäminen. Freiren mukaan oppimistilanteessa toimittaessa on murrettava perinteinen "banking up" opetustilanteen subjekti (opettaja) ja objekti (oppilas) malli ja tilalle otettava malli, jossa molemmat oppimistilanteen toimijat ovat subjekteja. Vuonna 1980 Paulo Freire puhui asiasta São Paolossa uruguaylaisille opettajille todeten:

"Jos minä kuolen, esimerkiksi tänä vuonna, minä en voisi kirjoittaa neljää kirjaa. Minä haluaisin kirjoittaa, mutta olen osoittanut itselleni työnsäni, että minun tarvitsee esiintyä ennen kuolemaani. Paljon tärkeämpää kuin noiden neljän kirjan kirjoittaminen on, on tietää, miten voisin käyttää saamaani valtaa ja minä haluaisin kertoa Teille, että minä käytän sitä hyvin ja suhteellisen johdonmukaisesti."

Paulo Freiren sekä persoonallisuuden että pedagogiikan piirteitä tuo esiin Daniel Schugurensky tekstinsä loppusitaateissa, jotka hän on ottanut Freiren keskustelusta Carlos A. Torreksen kanssa. Siinä Paulo kysyy itseltään: "Mikä on minun perintöni?" ja vastaa omaan kysymykseensä toteamalla: "Luulen, että jos on mahdollista sanoa jotain Paulo Freirestä, kun olen kuollut, on se, että Paulo on mies, joka rakasti, joka ei voinut ymmärtää elämää ilman rakkautta ja tunteita. Paulo Freire eli, rakasti ja yritti ymmärtää. Paulo Freire oli alituisesti utelias ja

kyseli kysymyksiä itseltään.”
Tässä omassa epiatissaan hän
muistuttaa meitä kahdesta
kouluttajan asiasta eli rakkau-
desta ja intellektuaalisesta ute-
liaisuudesta. Schugurensky to-
teaa, että Paulo Freire ei ole
enää pidempään kanssamme,
mutta hänen perintönsä elää,
johtaa meitä ja rohkaisee mei-

tä sekä haastaa meitä toteutta-
maan meidän unelmiamme ja
elämään niiden kanssa. Tähän
on helppo tämän kirjoittajan-
kin yhtyä ja jatkaa sitä tosin
suhteellisen vaatimatonta pa-
nosta, jota on tullut vietettyä
noin 10 vuoden aikana frei-
reläisen ajattelun parissa.

Kieltämättä on vaikea
tehtävä luoda 160 sivun Frei-
reä kunnioittavasta tekstistä
lyhyttä tiivistelmää loukkaa-
matta sanomaa. ICÆ:n julkai-
su on vahva kunnianosoitus
Paulo Freirelle.

Heikki Kemppainen